

МІСЬКИЙ ПРОСТІР ЖИТТЯ: ОНТОЛОГІЧНИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ВИМІРИ

Серед українських міст Львів має своє унікальне туристичне обличчя. Він є столицею фестивалів та квестів, має надзвичайно популярні тури («Львів – перлина Юнеско», «Середньовічний Львів», «Підземеллями Старого Міста», «Львів кавовий», «Личаківський цвинтар», «Шевченківський гай» тощо. Тут є доступними інноваційні транспортні мандрівки пішохідною зоною середмістя на «Чудо-потязі», електромобілі, велосипедах, електросамокатах, туристичним трамваєм (на день св. Валентина, Різдво Христове та ін.). Також працює унікальний туристичний інноваційний маршрут «Вперше у Львові», який об'єднує п'ятнадцять найцікавіших відкриттів та історичних пам'яток міста. Цей «розумний» маршрут прокладено за допомогою стрілок та спеціальних табличок з QR-кодами, символікою та номерами локацій. Популярними є авторські екскурсії («Двориками Львова», «Дахами Львова», «ФотоЛьвів» та ін.), а також театралізовані екскурсії з «городянами минулих століть» (князь Лев, середньовічний Алхімік, міський Батяр тощо). Креативного туристичного продукту у Львові є достатньо. Проте більшість туристів все таки обирають самостійні мандрівки містом, огляд історичних пам'яток та відвідини львівських кав'ярень, ресторацій тощо. Сучасний турист прагне не лише перейнятися духом, історичною аурою міста, а й на мить відчувати місто як свій простір власного буття, пережити «втілення» у справжнього мешканця самобутнього міста. Власне онтологічно міський простір є простором, де панує діалектика зв'язку мешканця міста та туриста, опосередкована інституційно. Сучасне місто як культурний туристичний об'єкт є місцем, де мешкають його творці – міські мешканці. Для них міський простір є простором розвитку соціальних перспектив (культурних, економічних, політичних), є найкращою платформою для реалізації демократії. Одночасно міський простір може відображати стагнацію громадських свобод, або їхній занепад. Змагання за клаптик соціального простору міста може стати іскрою до подальшої громадської боротьби.

Сучасні культурологи, соціологи виявляють інтерес до міського соціального простору, культурних, економіко-політичних чинників його олюднення. Це проблеми приватного та публічного простору, міжгрупових взаємин, обміну інформацією й спільної діяльності, погіршення екологічних умов проживання, конфлікту сфер публічного/приватного та результуючою від їхнього конфлікту деформацією навколишнього простору. Є чимала кількість досліджень, виконаних в міждисциплінарному дискурсі. Зокрема, дослідження де Д. Лі, М. Кантера щодо суб'єктивного визначення міських відстаней, М. Ріеля та Ф. Ловенталя про оцінювання жителями міських маршрутів, Д. Рапоппорта стосовно визначення міри привабливості центру міста. Також дослідниками з'ясовувалися суб'єктивні оцінки меж міських мікрорайонів, класифікувалися різні об'єкти (пам'ятники, парки, сквери, кладовища тощо) на ментальних картах міста (Д. Лі, Г. Спенсер). Психологи (С. Мілграм, Д. Голд) розглядали поширеність таких морально-психологічних рис та психічних станів мешканців міст як «аномія», «відчуження», «апатія», «міський стрес» тощо. Питанням, що пов'язані із проблемними аспектами «взаємин» у соціальному просторі агентів, артефактів індустрії туризму та мешканців туристично принадливих міст присвячено чимало праць Дж. Брунера, Б. Величковського, С. Габідуліна, Е. Лапіна, У. Найссера.

Час від часу влада маркує соціальний простір міста, будує чи руйнує міські пам'ятки, розставляє свої «прикордонні знаки», інколи прикриваючись турботою про людей. Влада задіює соціальний простір, розгортаючи художні видовища: паради із святкування різних річниць, фестивалі, квести, концерти тощо. Французький культуролог М. де Серто розглядає міський простір як місце боротьби «тактик» і «практик» соціальних агентів структур влади [1, с. 41]. У праці антрополога Д. Гарві «Право на місто» зазначено, що поглинання надлишків капіталу через трансформацію міста має ще темніший бік, ніж фрагментизація простору, що заважає формуванню міської ідентичності громадян [2, с. 10]. Це досягається «османизацією» соціального простору міста. Йдеться про перебудови міст шляхом «творчого» руйнування. «Османизацію» як практику перекроювання міського простору пов'язують з іменем архітектора Жоржа Еміля Османа. За дорученням Наполеона III він у другій половині XIX ст. практично зруйнував більшу частину старого Парижа, зніс безліч середньовічних будинків і проклав нові бульвари. «Знелюдення» простору центру міста унаслідок процесу руйнування старих

будівель та виселення жителів на околиці залишається актуальною проблемою сьогодення. Процес знелюднення міського осереддя, ущільнення онтології міста є фактичною комерціалізацією простору. Видається, ніби простір осереддя міста є олюднений, оскільки наповнений людьми, тобто велелюдний. Однак, насправді, простір осереддя туристичного міста найбільше репрезентований людьми з флюїдною (плинною) ідентичністю. Це самі туристи та працівники бізнесу, короточасність перебування яких у просторі міста та культурна невикоріненість є очевидною. Межа між велелюдністю та олюденістю простору міститься у відмінності між спогляданням та творенням [3, с. 29]. Сучасний вимогливий турист, звісно, відчуває цю втрату онтологічної атмосфери міста, йому все важче досягнути своєї туристичної мети – поринути у співбуттєвість та на мить культурно ідентифікуватись із мешканцями міста.

Перебирання права бізнес-владою права на туристичне видовище сьогодні означає захоплення з комерційною метою суспільного простору площ, вулиць, скверів тощо. Скульптури, фонтани, підмурки історичного центру відгороджуються власниками кафе, ресторанів тощо й стають менш доступними мешканцям міста. Останні, навіть як суб'єкти дрібного туристичного бізнесу є переможені корпораціями та холдингами.

Найбільш яскраві приклади цих процесів виявляються сьогодні, – зауважує А. Лефевр, – через аналіз структури сучасних міст [4, с. 223]. Простір міста втілює протиріччя соціального порядку: протиріччя капіталізму – це протиріччя простору.

Механізми боротьби капіталу-влади за соціальний простір міста (перебирання нею права на туристичний об'єкт, фрагментація міського простору та його «османизація», руйнування пам'яток та відселення мешканців) послаблюють онтологічний простір міста, його самотність та привабливість для сучасного туриста. Наступ комерціалізованого простору на раніше вільний для гуртування міської молоді соціальний простір міста також є спробою «знелюднення» цього суспільного простору.

Отже, динамічні процеси соціального життя сьогоденішнього українського міста (фестивалі, квести, масові художні видовища тощо) та різні туристичні інновації роблять міський простір велелюдним туристичним видовищем. Цей велелюдний міський простір як простір соціального видовища є відкритим для погляду, оцінювання, реагування. Однак міський простір має стати олюдненим простором співпереживання,

натхнення й відповідальних колективних дій спрямованих на покращення, одухотворення життя міста. Процесу олюднення міського простору з його гуманістичним потенціалом протистоїть процес знелюднення. Останній витворюється затіненими стратегіями впливу капіталу-влади за відсутньої колективної відповідальності, зокрема міських громад. Знелюднення виявляється в таких стратегіях, як фрагментизація соціального простору, османизації та уніфікація диверситивної комунікативної культури міста, недостатньої підтримки осередків малого бізнесу містян (ремісників, кондитерів, кравців, перукарів, бляхарів, пічників тощо) та витіснення їх з боку бізнес-корпорацій. Відтак лише синтез культурницьких та громадянських настанов посилює символічний капітал, вплив громад, молодіжних рухів на капітал-владу й допоможе гуманізувати процес «джентрифікації» (облагородження) простору міста. Цей процес справді може розвинути традиційні бізнес-ремесла містян й покращити їхнє життя та водночас відповідати запитам сучасних туристів, поєднавши автентичне буття мешканців міста із прагненням туристів збагнути це буття. Мотором цього процесу можуть бути міські соціальні рухи, які відповідальною колективною дією сприятимуть перетворенню міста в простір олюдненого суспільного видовища, туристичного зокрема.

1. *Серто де М.* Изобретение повседневности; пер. с фр. Д. Калугина, Н. Мовниной. – СПб.: Изд-во Европейского университета, 2013. – 330 с.
2. *Гарві Д.* Право на місто // *Спільне: журнал соціальної критики*. – 2010. – № 2. – С. 8-12.
3. *Гапон Н.* Соціально-філософські проблеми гуманізації соціального простору міста // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. – 2016. – № 12. – С. 28–31.
4. *Lefebvre H.* State, Space, World: Selected Essays; translated by Gerald Moore, Neil Brenner and Stuart Elden; edited by Neil Brenner and Stuart Elden. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 2009. – 343 p.